

Роман Люко Дашвар "БИТІ Є" (2012) як український варіант масової літератури

Ніна Головченко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Університет "Україна"
Київ

У статті розглянуто художньо-змістові характеристики трилогії Люко Дашвар "БИТІ Є". Аналіз здійснено крізь призму поняття "масова література". Висловлено думку щодо доцільності вивчення такого твору у школі.

Ключові слова: масова література, інтертекстуальність, трилогія, образи-типи сучасників, багатство мовлення.

Сучасна шкільна практика відбиває дві тенденції у вивченні новітньої літератури: повне несприймання інноваційного текстотворення (що засвідчила, зокрема, дискусія навколо казки на новий лад "Червона Шапочка" Євгена Дударя) або поспішне включення до програм творів популярних авторів (наприклад, Ю. Андруховича), що не мають одноставної оцінки серед фахівців — літературних критиків.

Попри конфлікт уподобань та професійності щодо сучасного змісту літературної освіти в середній школі, досвідчені методисти, у тому числі й Н.Й. Волошина, завжди наголошували на необхідності "збагачення" шкільних програм з літератури "здобутками сучасної літератури" [2, с. 35]. Адже, як зазначала Ніла Йосипівна: "У сучасній школі особливе значення має моральна, психологічна і безпосередня підготовка учнів на уроках і в позакласній роботі з літератури до продуктивної праці в суспільстві. Єдність навчання і виховання вимагає тісніше зв'язувати вивчення літератури з суспільним життям трудівника демократичної держави, гідного спадкоємця минулого українського народу" [2, с. 32].

Через те аналітичний розгляд сучасних популярних текстів модних українських авторів вважаємо надзвичайно актуальним завданням, оскільки псевдорейтинги [4] та гучні номінації/премії ("Книга року Бі-Бі-Сі", "Коронація слова", "ЛітАкцент року" та ін.), що нав'язуються читачеві усіма засобами масової комунікації, альтернативні творчі об'єднання митців (Елітер, Спілка Екстремальної Словесності, ХаДЛА тощо), що ігнорують традиції класичного українського мистецтва, провокативно-епатажна художня практика окремих молодих авторів (Ірени Карпи, Лади Лузіної, Андрія Кокотюхи та ін.) сприяють не лише демократизації процесу літературної творчості, але й додають цьому явищу певних ознак хаосу.

Предметом розгляду в цій роботі є трилогія Люко Дашвар "БИТІ Є" як явище масової літератури.

Письменниця Люко Дашвар в останні п'ять років фактично очолює найпрестижніші вітчизняні рейтинги: "Її перший роман "Село не люди" став лауреатом премії конкурсу "Коронація слова 2007". Наступний роман "Молоко з кров'ю" став дипломантом "Коронації слова 2008" та переможцем конкурсу "Книга року Бі-Бі-Сі — 2008". Третій роман авторки "РАЙ.Центр" став дипломантом конкурсу "Коронація слова 2009" у категорії "Вибір видавців". Загальний наклад книжок письменниці складає вже понад 300 тисяч примірників. У зв'язку з цим багато українських ЗМІ роблять авторку "найтиражованішою письменницею країни". 2010 року конкурс "Коронація слова" надав письменниці офіційний статус "Золотої автора" — автора, чії твори продані накладом понад 100 тисяч примірників. У 2012 році отримала відзнаку "Золотий письменник України" [10].

Питання масової культури та літератури в Україні розглядали і науковці старшого покоління (Д.С. Нали-

вайко), і вчені новітньої епохи (Т.І. Гундорова, П.В. Рихло та ін.). Поняття "масова культура/література" (синонімічні терміни: "паралітература", "сублітература", "кітчлітература" [14, с. 315]) виникло на початку ХХ ст. і тлумачиться як розважально-дидактична культура, створена для мас із метою формування некритично налаштованої аудиторії зі споживацькою філософією та буржуазними стандартами життя. На переконання американського вченого Б. Розенберга, в естетичному та інтелектуальному сенсі ця культура є явищем абсолютного банального, орієнтованим на середній смак, що послугується штампом, шаблоном, кліше. Не відкриваючи нічого принципово нового в художньому смислі, не розвиваючи арсенал способів художнього вираження, масова культура фактично паразитує на справжньому мистецтві і є неплодюю і в духовному, і естетико-художньому відношенні, зазначає академік Д. Наливайко [12]. З початку свого виникнення масова культура розглядалася як негативне явище, яке не має ані художнього, ані естетичного змісту. Традиційну точку зору щодо масової літератури відбиває у своїй праці Д.С. Наливайко (хоча йдеться про добу Просвітництва): "Для тогочасної тривіальної або "масової" літератури характерне засилля штампу і шаблону, постійне вживання "романних кліше в сюжеті, в портретних характеристиках і мізансценах, у змалюванні почуттів і переживань героїв та в інших компонентах твору, прагнення до зовнішніх ефектів і нагнітання мелодраматизму. Призначалася ця літературна продукція для невибагливих читачів з низьким освітнім рівнем, але мала прихильників і у вищих верствах" [13].

Це поняття є антонімом до категорії "елітарне мистецтво" (визначні, всевітньо відомі твори, що відпо-відають критерію художності, засвідчують з'яву нових естетичних форм і є надбанням не лише національної, а й світової культури). В історії культури елітарне мистецтво асоціюється насамперед із мистецтвом модернізму, зрозуміти яке міг лише обраний, підготовлений, інтелектуальний, "утаємничений" читач.

Розквіт масової культури як світової явища припадає на епоху глобалізації — ХХ ст. В Україні цей процес набуває бурхливого розвитку наприкінці ХХ ст. після розпаду тоталітарної держави. Форми вияву масової культури: кіно (бойовик, фільм жахів, детектив, трилер, пригоди, мелодрама, фентезі); література (психологічна проза, жіноча проза, детектив, пригодницько-авантюрний роман, фентезі, комікс, стьоб); театр (мюзикл); музика ("попса"); політична агітація, реклама, квазірелігійна інформація, поширення паранаукових гіпотез; туризм; рольові ігри (польові, настільні, комп'ютерні); індустрія розваг (Лас-Вегас); конкурси краси, боді-арт; спортивні шоу; іміджеві технології тощо.

На межі ХХ—ХХІ ст. масова культура/література почала набирати постмодерного характеру, тобто вміщу-

вати в одне мистецьке явище й примітивно-клішовані, й глибоко оригінальні концептуальні речі. Нинішнє масове мистецтво має ознаки міксу, еkleктики, інтертекстуальності; іронічну тканину такого твору можна витлумачити на кількох рівнях.

"В інтер'єрі постмодернізму" (Н.Корнієнко) масова література/культура найочевидніше окреслюється в координатах "комерційно успішної", "тиражованої", "популярної" на протизагу саме "маргінальної", "некомерційної", "невідомої", "андеграундної", "забутої" тощо [5].

Комерціалізація є домінантною ознакою масової культури ХХ ст. В останні десятиліття очевидно змістилися оцінкові полюси: різко негативні "низька", "банальна", "псевдолітература" стали зближуватися з епітетами "читабельна", "зазребувана", "успішна", які постійно узгоджуються з побутуванням постмодерної белетристики, і вже бути комерційно успішною та "розкритою" на гігантські тиражі (й відповідні авторські гонорари та видавничі прибутки) вважається для культури за досягнення, а не за ваду. Таким чином, як слушно зазначають науковці, це явище потребує системного дослідження: "В цілому масова література як соціальний та естетичний, (вірніше, антиестетичний) феномен досліджена ще недостатньо, що зумовлено, серед інших чинників, і її неосаяжністю" [14, с. 317]. Літературознавці повинні подолати упереджено-негативне ставлення до масової культури й "...розпочати розмову про місце масової культури в розвитку національної літератури і при цьому доконче переглянути досить трафаретне й обмежене розуміння масової культури, яке по сьогодні можна зустріти в українському літературознавстві", — зазначає Т.І. Гундорова [3, с. 9.]

Саме в руслі трансформації поняття "масова література" на початку ХХІ ст. і спробуємо розглянути роман-трилогію Люко Дашвар "БИТІ Є".

Завдання, які ми маємо вирішити:

- схарактеризувати зміст та проблематику твору;
- дослідити стильову специфіку тексту;
- визначити твір як феномен масової літератури.

Коли вперше взяла до рук книги трилогії "БИТІ Є", що складається з трьох романів — "Макар", "Макс", "Гоцик", то звернула увагу на дивне, західнослов'янського звучання, ім'я автора: **Люко Дашвар**. Погортавши інтернет-сторінки, з'ясувала, що це реальна українська жінка/дружина/матір з освітою інженера та біографією журналіста/трудоголіка **Ірина Іванівна Чернова**, і стало зрозумілим, де сформовано системне мислення цього автора, де дібрано колоритний букет образів її творів.

До книг Люко Дашвар певний час ставилася упереджено: надто багато серед нинішніх молодих авторів епатажних імен/псевдонімів, за якими не знаходиш нічого, окрім хворобливо-амбітного суб'єктивізму. Та коли у якомусь відеоролику про вручення нагород популярним письменникам на тлі яскравої Лади Лузіної зі стилізованою під цнотливу дівочу косу зачіскою побачила скромно вбрану жінку з короткою стрижкою, захотілося зрозуміти письменницю, яка спокійно зазначила: "Ціну книзі складають не премії, а читачі".

Моніторинг мережових форумів щодо творів Люко Дашвар засвідчує, що читачі активно опановують ці тексти й чітко висловлюють свої враження.

Олександр Трохимчук: "Учора "добив" "Макара". Що скажу? Скажу, що я в захваті. Так-так, саме в захваті! Я вражений і задоволений: книга цілком виправдала очікування. І биті таки є. Навіть більше — я серед них. Себто мене таки побито сюжетними лініями, колізіями, долями персонажів, їх думками, власними роздумами-міркуваннями в процесі читання. Який післясмак? Кайфово-болісний. Читання заради читання — яюсь воно не про мене. Якщо вже читаю, то переймаюся тво-

ром. Таке собі занурення з головою. От і цього разу занурився і от шойно випірнув. Будучи особою напрочуд сентиментальною або ж абсолютно не цинічною (обидва твердження доречні й правильні), навіть вологу з очей витирав наприкінці читання. Цікаво все-таки: вкотре переймаєшся долею героя, котрого наразі вдалося толком розгледіти. Тепер точно скажу: Макара є за що поважати. Мужик — одним словом (подумки тисну уявну руку:))! Чи раджу купити і прочитати? Хм, авжеж! Щонайменше — цікаво буде. Але якщо ви свого часу обійшли увагою "РАЙ.Центр", то почніть подорож "битієм битих" саме із третього роману, а потім уже відкривайте для себе першу книгу трилогії". http://vk.com/topic-5166670_25257830

Ганна: "Утомительная книга. О том, как главному герою — несчастному киевскому мажору — жмут туфли от Prada, а апартаменты на Крещатики и папашкины миллионы ему не милы — он, дескать, в себе запутался. В этой части цикла "Биті.Є" Дашвар нещадно эксплуатирует свои же образы, идеи и клише из предыдущих книг, в частности, изрядно поднадоевшую мысль о том, что городские "денежные мешки" — сплошь гады и не люди, а святая простота — сельская матрона — образец непорочности и душевной красоты.

Чем ближе к концу, тем более мерзкими становятся персонажи и их поступки. А сюжет, кстати, избобилует второ- и третьестепенными героями из различных книг автора. Неужели пани Люко полагает, что читатель их обязан помнить?" <http://www.livelib.ru/author/228436/reviews>

Валерія: "Гоцик — мій найулюбленіший персонаж із усієї райцентрівської трійці. Книжка більш-менш оптимістична. Рада, що в нього все закінчилось досить добре. Натяк на можливе продовження збентежив. Навіть не знаю, чи писала б я цю історію далі на місці Дашвар... мабуть, ні. Оцінку "3" я поставила, бо мене шокували постійні алюзії на Коелью. Що, власні сюжети в Дашвар уже вичерпано?! Під питанням — чи читатиму я її книжки далі". <http://www.livelib.ru/book/1000534184>

У творах Люко Дашвар відзначаєш насамперед відчуття сучасних тенденцій у написанні книг. Вони невеликі за обсягом, мають "кишеньковий" формат: не більше 288 сторінок, 36 рядків на сторінку. Мають динамічний початок, що захоплює читача одразу. Текст густо насичений діалогами, немає довгих описів чи розлогих внутрішніх монологів. Усі пейзажі/інтер'єри, філософські узагальнення чи роздуми героїв мають невеликий формат через доречно дібрані виразні українські слова чи фрази, часом дещо архаїчні чи сороміцькі: *Він стояв біля шлагбаума, що відділяв вилізаний чистий двір від похмурої, вкритої сірим снігом вулиці загальнолюдського користування; Закінчувати день треба приємними зустрічами, а починати — з невідкладних справ; Розридалася, як роздяглася; Свій кадуцей треба мати; Зіп'єшся чи скурвишся; Тирлуватися весь день...*

Так само впадає в око притаманна постмодерній літературі інтертекстуальність творів Люко Дашвар: автор вправно обігрує у заголовках сталі чи відомі фрази, і цей парадоксальний прийом привертає увагу до назви твору: "Село не люди" — парафраз ідіоми "село і люди", що підкреслює депресивний стан сучасного українського пострадянського села; "Молоко з кров'ю" (від "кров з молоком" — здоровий, рум'яний) — про трагічний присмак кохання; "Рай.Центр" в адміністративно-територіальному понятті наголос зроблено на слові "Рай", тому що за ресурсом людяності провінція стає нині своєрідним авангардом, центром.

Трилогія "БИТІ Є", відповідно до авторського стилю формування назв романів, це своєрідна книга буття (за аналогією до біблійних історій Старого Заповіту) сучас-

них українців: злиденні, зневажені, биті, але українці — Є! І розкривається ця тема на образах, історії митарств хлопців, не схожих між собою, але типових для нашого сьогодення: компромісного Макара (Олександра Макарова), мажора Макаса (Максима Сердюка), мандрівного філософа-лайдака Гоцика (Семена Гоценка).

Чи знайшла Люко Дашвар з-поміж цих типів сучасного українського чоловіка хоч якийсь варіант ідеалу?

"Макар". Сашко Макаров, студент-механік Київської "Політехніки", обрав логічно сконструйований шлях до успіху: спершу він поживе в інтригах та брехні, а коли здійснить мрію — стане власником фабрики, отоді почне жити набіло, чесно.

Провінційний хлопчина мріяв про власну справу та кар'єру у столиці, для досягнення цієї мети обрав собі впливову коханку — помічницю народного депутата — "сонце": *"чудовисько середнього роду, на яке без сліз дивитися було неможливо"*. Перетворив злиденне байдкування студента вишу на "НІЧІР" (*"глуху ніч і безнадійний вечір"*) — секс із *"ненаситною старою коровою"*, стимульований травкою від корейця, алкоголем, музикою та мрією про дивіденди від згвалтування самого себе. Мріяв про час, коли вона віддячить його спершу посадою у штабі депутата Сердюка, новеньким авто "кіа", гарними харчами та проживанням у дворівневих апартаментах біля цирку в Києві, а потім — допоможе організувати власний бізнес, ото й буде його "ДЕНЬ".

Приблизно такі пекельні кола пройшли герої з творів класичних реалістів XIX, XX століття Стендаля (Жульєн Сорель) і Драйзера (Клайд Гріффітс). Варіант "Американської трагедії" на українських теренах XXI ст. має ті самі символічні кольори, що й знаменитий роман Стендаля: багато гріха, злочинів (чорного) та пристрастей (червоного). Та якщо героїв класичних творів за їхнє лицемірство та злочини суд присяжних засуджує до страти, то Макар, герой-альфонс Люко Дашвар, сам собі чинить вироки: *"Каліцтво — категорія духовна, а компроміси випивають душу до денця..."*

Та, з усвідомленням себе як духовного інваліда, здійснює остаточний присуд: *"Жити..."* Жити, попри знівечену душу й гіркі спогади про Любу, Марту, Нані.

Проте навряд чи вдасться після таких маніпуляцій із душею почати все спочатку і тільки білими чи блакитними фарбами. Автор залишає фінал відкритим. Читач із традиційною християнською системою цінностей буде вірити в те, що Макар розкається і ніколи більше не буде ламати душу.

Але читач із вимогливішим моральним цензом, навіть усвідомлюючи, що в розхристаній країні із маніпулятивною ідеологією і злочинно-корумпованою економікою просто вижити — це вже жити *"у режимі подвигу"*, буде жорсткішим. Назва трилогії Люко Дашвар "Біті Є" викликає у пам'яті посвяченого (не масового) читача працю відомого письменника-екзистенціаліста Ж.П. Сартра "Бытие и ничто" ("Буття і ніщо", 1943). Однією із тез цієї філософії, що суперечить певним християнським постулатам, було твердження про те, що якщо людина хоч один раз свідомо вчинила непорядно (а Макар сам обрав такий шлях до грошей), вона вже ніколи не стане в один ряд справді чесних людей, хоч би й розкалася та дуже хотіла, хоч би якою доброю не була її мета, задля якої вчинено підлість: вона завжди буде відчуженою.

"Макс". Мажор, син депутата Максим Сердюк — "герцог" (сер Дюк), "шляхетна людина", випускник приватної школи у Швейцарії та Лондонської школи економіки, онук, спадкоємець фінансової імперії діда — "партейного" Перепечая.

Повернувся в Україну з планами про інвестиційний проект щодо альтернативної енергетики та переконаннями типу: *"Вчинок — наслідок продуманого рішення,*

якщо ти нормальна цивілізована людина. Якщо тобою керують інстинкти і емоції — ти летиш з мосту..." [8, с. 12]. Проте опікувався зовсім іншим.

Спершу Макс намагається довести всім, що він хороший: починає з діяльності у благодійному фонді, пригріває глухонімого Дору, сироту за живих батьків (мама пропала на заробітках у Португалії, тато — поет, митець...) Проте скоро вилазить із сера Дюка його справжнє нутро: виявляється, він злякався, не стрибнув за Любою з мосту у Дніпро, і та, заплутавшись у довгій спідниці, утопилася; він мстить Сашкові Макарову за те, що у Сашка був роман із Любою, і знищує Сашкову мрію — здійснює рейдерське захоплення його фабрики; він маніпулює жінками, як речами (Юлею, Дорою, Нані); він зневажає батька, бо в того немає таких статків, як у діда; він потребує багато грошей і одразу, аби почуватися впевнено; він увесь час балансує на межі злочину та убивства.

Не випадково цей роман — другий у трилогії. Історія Макса це реалізація одного з біблійних мотивів, що заявлено у назві твору, конкретний доказ Макарові того, що ми відповідаємо не лише за свій вибір, а й за злочини наших предків. Що холодної логіки замало, аби залишатися шляхетною людиною. Так, батько Макса, нардеп Сердюк використовує свій статус насамперед для того, щоб отримати для свого бізнесу щедро профінансоване держзамовлення. А комуністичний ватажок дід Перепечай вправно скористався партійним "общаком", заснував на пострадянському просторі та в дальньому зарубіжжі різні види бізнесу, призначив топ-менеджера *"без слов'янської крові"* (німця) для управління ним, а потім усе передав онукові. Оці позаморальні обставини обумовлюють хижацьку систему цінностей новоспеченого олігарха Макса Сердюка.

За межею совісті живе "шляхетний" мажор Сердюк-молодший, рефреном його діяльності стало слово "уб'ю". Наприкінці трилогії саме він змушує свого охоронця після бійки з Макаровим стріляти в іншого приятеля — Гоцика.

"Гоцик". Семен Гоценко — студент філологічного факультету КНУ імені Т.Г. Шевченка, родом із села Негаївка. Кілька років бездумного *"розслабону"* в студентському гуртожитку, п'ятики та байдкування з товаришем-однокласником у селі, мовчазного протистояння з батьком, що не гайнув на заробітки слідом за дружиною, а міцно тримався хати та господарства (бо саме зіронізовані з усіх боків свині *"на шмат хліба давали"*), — не перевиховали Гоцика. Син погордував сільським життям біля свиней. І чкурнув нелегально за "бугор" шукати/виручати матір.

Усі його мандри умотивовано кількома ключовими поняттями: мама, борщ, тато, хата, село, свині (виноград, вівці), Тайка... У цьому ряду ніколи не було слів "бізнес", "гроші". Але ж саме Гоцику й дістався містичний скарб — купа дорогоцінного каміння з-під уламків зруйнованого іспанського храму. Дивна мудрість життя.

Мама. Кинулася на заробітки, щоб вивчити сина. Згодом перестала писати, пропала. Гоцик вирішив: знайду й поверну. Був уражений до нестями заявою мами, яка "сcurвилася", стала дружиною старого Алмейди: *"Я... не повернуся, синку. Розумієш... Тут... чисто. Привітно. Люди за столиками каву п'ють. А не самогонку під парканом. Тут квіти увесь рік. Ніколи багноки нема. Біля плити стояти не треба. Тут... завжди усе свіже. Усе... На підборах ходити можна..."* [9, с. 195].

Проте, коли виходжував відвойовану у циган чужу маму, українку/рабіню з відрізнаним язиком, яку тато в безвиході взяв за газдиню у дім, аби вона хоч якось була вмотивована до життя, Гоцик подякував Богу, що у його мами-заробітчани доля склалася інакше. А потім і простив: *"... Завтра старий пердун перекинеться, на-*

щадки нову мамку за поріг виженуть, поплаче та й до рідної хати припхається... А тут уже... І хай повертається... Не виженемо. А як уже поміж себе розбиратимуться, то їхні справи... Просто — хай мама повертається" [9, с. 264].

Борщ. В асоціативній низці цінностей пересічногого українця слова "мама" і "борщ" — нерозривні:

— *Що там, в Португалії? — запитав Ілія...*

— *Мати, — сказав Гоцик. — До матері йду. По борщ...*" [9, с. 111]

(Про символічне значення цієї страви для українців зазначала і сама автор твору в інтерв'ю газети "День":

— **Для вас, окрім творчості, що є на першому місці, якщо щось є?**

— *Родина, безперечно. Це святе і це на першому місці. Знаєте, у мене діти вже дорослі, мають свої родини, живуть окремо. Але я беру величезну каструлю, готую борщ на три сім'ї. А діти приїжджають на борщ до мами. Це так приємно! І це вже стало сімейним ритуалом. Хоча, звісно, вони самі можуть приготувати собі, але я отримую насолоду від того, що готую борщ для них [11].*

Тато. Працьовитий, терплячий тато, що пораяється біля свиней і береже обійстя як найзатишніший куток для змученого та загартованого мандрами/пошуками сина. Коли Гоцик в Італії та Іспанії побачив таких самих тат-трудівників (тільки у них лан винограду або отара овець), він зрозумів мудрість і смисл життя. Тато промовляє цю істину просто:

"Ну... Раз так, то ходимо, мовив.

Гоцик усміхнувся розчулено.

— *Куди? До свиней?*

— *Чому "до свиней"? Просто — до праці..." [9, с. 260]*

Нью-Сковорода — Семен Гоценко — "щаслива людина": знайшов маму, спільну мову з татом, "сродную працю" в рідному селі, побрався з однокласницею, яка дочекалася свого "халамидника" й подарувала Гоцику "охренітельно прекрасну новину" про те, що "у нас буде дитина".

"Тоненькою цівкою тепла" огорнуло непрості долі цих працьовитих і терплячих людей щастя.

Яких же висновків дійшла автор?

Справжні чоловіки в Україні таки є, правда, не ідеальні, правда, їх небагато: тут — тільки Гоцик та його тато, а також Данко. Особливо безпорадно це звучить у романі на прикладі тата Дори, провінційного довговолого поета, тема чоловіка-митця. Про статки в цій родині дбає дружина, про доньку, що пропала на заробітках у Києві, дбають чужі люди. А коли тато приїздить до Києва на форум поетів — знаходить Дору, аби попросити у неї грошей, бо в новій родині народилася дитина. (Поки дружина в рабстві у циган в Іспанії — він приліпився до паспортистики, через яку намагався шукати зниклу жінку). "Митець", — спустошено подумав Гоцик", коли вперше побачив Дориного тата.

Зате в трилогії підтвердилася "жіноча аура України", хоча всі романи книги "Биті Є" названо чоловічими іменами. Більш надійними, працьовитими, шляхетними та довготерплячими є жінки. І Люба, і Марта, і Нані, і Дора, і Ганна Іванівна, і Світлана Діброва, і Марічка, і Тайка є живими емними образами типових сучасних українок. Більшість із героїнь твору не зраджують основну "інстинктивну" місію — материнство, і для багатьох гонорових та слабкодухих чоловіків саме це стає єдиною опорою. Навіть Женя, грушоподібна донька комуністичного діда Перепечая: "Перед очима (Макса Н.Г.) картинка з далекого дитинства. Йому було тоді рочків шість. Застряг посеред величезної калюжі, ні зрушити, вода у гумові чобітки. "Забери мене!" — відчайдушно крикнув матері, і вона пішла прямо по калюжі у дорожущих черевичках "Мій Мій". Підхопила сина на руки. "Мама поряд! Поряд!" — повторювала... Мама не зрадила... Мама... поряд" [8, с. 19].

Проблема кохання є найгострішою для хлопців — головних героїв твору, і розгортається це питання як дилема: гроші і кохання, секс і кохання, влада і кохання, вірність і кохання... Чиста щира відданість у горі і в радості — така неоригінальна версія кохання за Люко Дашвар є альтернативою до всіх злободенних зваб, але обдаровується на такий рівень почуттів далеко не кожен із героїв твору.

Гострий сюжет, стрімка зміна подій, актуальність перипетій ("відкати" з держфінансування, депутатство як шлях до збагачення, рейдерство як механізм переділу майна, зубожіння села, розбещеність як норма життя, заробітчанство "за бугром" як єдиний спосіб для пересічної людини вижити в Україні), упізнана географія (кіоск "Преса" на розі біля Бесарабки і квітова база на Борцагівці) захоплюють читача і змушують безвідривно "проковтнути" роман в обсязі класичної повісті за одним присідом.

Трохи оговтавшись від щирих і глибоких переживань, усвідомлюєш, що цей детективно/трилерський стиль уже десь бачив/читав, а образи мафіозії різного рівня (Сердюка, Перепечая, Новаківського) нагадують "Бандитський Петербург" чи фільми про італійську мафію. Проте з гіркотою усвідомлюєш, що ці типові наскрізні злочинні події/пики стали вже ознакою і нашої української самостійності. Також впадає в око хемінгвеевський стиль в описі щедро профінансованих екстремальних зимових випробовувань для Макса чи мандрівних пригод потопельників Гоцика та Ілії; непряме цитування роману Кнута Гамсуна "Голод" в описі страждань зголоділого мажора Макса; діалог про скарб із героєм модного сучасного автора "Алхіміка" Паоло Коельо-Сантьяго; майже фентезі в інтерпретації стилізованої під західнослов'янську легенду історію кохання Міліці/Ізідори та Горана/Ілії... Впадає в око й певний схематизм, надуманість художньої тканини останнього роману трилогії — "Гоцик".

Що найбільше припадає до душі у творах Люко Дашвар, окрім неореалістичних актуальних гострих сюжетів твору та яскравих образів-типів наших сучасників і неонатуралістичного способу зображення, — це доволі розлоге багатство мови її текстів.

Влучні пейзажі до стану душі героїв: "Вечір топив у льодяних калюжах жовте листя. Розмазював багнуку по землі, заплював ліхтарі мільйонами мошкариних трупиків, поривчасто дихав пронизливим вітром, наче заплинався від очайдушних бажань" [7, с. 159].

Гіркі філософічні сентенції: "...У людей шляхетних існує непоборний потяг довести свою порядність людям негідним і ницим. Усі добрі справи — демонстрація того. Недобрі теж є, але їх ніхто не бачить" [8, с. 50]. "Горе ти моє... — зітхав теребовлянський поет Стефан Саламан. А мама завжди казала — щастя ти моє..." [8, с. 38]. "Божевільне від безвиході суспільство, де кожен прагне вчепитися в омріяний кадуцей, щоб відгородитися від проблем божевільного від безвиході суспільства. І давити кожного, хто зазіхне..." [7, с. 228].

Психологічні мініатюри: "Файна хата пані Жені, Дора (глухоніма дівчина — Н.Г.) стоїть перед чорним дзеркалом, старанно вимовляє: "Мама... Дора...". До кімнати влітає хазяйка: "Якого мичиш?!"

...Дора не хоче, аби Данко чув, як вона мичить... А по-іншому — ніколи не зможе" [8, с. 191].

"Мені ще треба ту малу розмовляти навчити, щоб волю в кулак і до справ, а не сахалася від кожної людини перелякано, як кошеня покинуте! Бо куди вона подінеться від людей капосних? Поряд жити. То хай відгавкується, бо загризуть... Знаю, що кажу..." [8, с. 223].

Афористичність висловлювань: "Понти визначають статус"; "До зустрічі зі звичайним життям ніхто й ніколи

не сумнівався у тому, що Макс Сердюк — шляхетна людина"; "До горла підступають сльози, і професійні принципи підло перемагають материнські інстинкти"; "Три слова? Я. Я. І втретє Я"; "Тіло одужало. Душа все не гоїлася"; "У багатих психологія проста: всі, кому платять, їхня власність"; "Кінець світу розпочнеться із запланованого відключення електрики..."; "Брехня і хитрість — різні речі"; "Смердить пихатий синочок колишнього голови колгоспу, що він нині сільраду окупував, без хабара й не потикайся"; "Більшість люду не бачить сенсу навіть у своєму швидкоплинному житті, та всі прагнуть жити вічно" [9, с.101]; "Вічне життя не відмінє жодного із людських страждань" [9, с.111]. "Рай — то не жінка. Рай — то одна-єдина жінка"; "Щоразу, коли людина відмовляється від грошей, — то подвиг духу"; "Гоцик усміхнувся так радісно, ніби щойно врятував цілий світ"; "Щастя у тому, що ти є! Щас! Ти! Є! Щастіє — щастя..." [9, с. 102].

Колоритні українські словечка: тирлуватися, дебе-ла, вошкатися, халепа, лахудра, захлинутися, тинятися.

Найпереконливіше ж у трилогії Люко Дашвар звучить віра в гуманістичні цінності українців: колишня сільська вчителька Марта, що зачепилася в столиці на посаді помічника депутата (помічником в усіх неодноточних сюжетах депутатського життя) й цинічно витискує із посади все, що може (гроші, квартиру, молодого коханця), прощає Макара за його зраду, бо сама в боротьбі за виживання постійно топила душу у багні. Жень, матір Макса, яку дід залишив без спадку, не приліпилася до синових мільйонів, а пожаліла чоловіка, якого все життя зневажав старий Перепечай, і залишилася із ним. Ганна Іванівна, хірургічна медсестра, яка вижила завдяки пристойній оплаті на посаді помічниці Макса Сердюка, між посадою та осиротілою глухонімою дівчиною обрала оцю безпорадну Дору. Завдяки безкорисливій підтримці чужої жінки Дора вижила, почала працювати, навчилася говорити, пізнала страждання справжнього кохання, зустрілася із покаліченою мамою-заробітчаною. Данко, попри застереження, що у глухонімих жінок зазвичай народжуються глухонімі діти, обирає Дору... Так у жажливих життєвих колізіях романтичне чисте почуття кохання поєднує насправді шляхетного хлопця з легендарним ім'ям Данко і неповносправну, особливу Дору, яка "розмовляє руками".

Отже, Люко Дашвар, автор трилогії "БИТИ Є", переконана, що маленька "цівка добра" є набагато продуктивнішою від великої сили підступу і зла.

Висновки.

Таким чином, популярність книги Люко Дашвар визначається насамперед гострим динамічним сюжетом, актуальністю проблематики та сучасністю героїв-типів. Невеликий "читабельний" обсяг, виразність та нерозлогість мовлення, потужна реклама обумовлюють комерційну успішність творів.

Зміст трилогії висвітлює реалії сучасного життя українців. Попри насиченість твору важкими подіями та важкими емоціями, безрадісним настроєм та образами хижаків, Люко Дашвар знаходить серед типів пересічних українців людей із неспотвореною системою цінностей: і Гоцик, і тато Гоцика, і Данко, і Дора залишаються людьми ширими, відповідальними, такими, що вже не зрадять своїй суті ніколи. Ці герої потерпають від життєвих випробувань, і їхні долі не безжарні, вони підтверджують вічність проблеми протистояння ширості і підступу, добра і зла на землі як моделі Всесвіту в цілому.

У художній тканині творів можна відзначити буквальні цитати на рівні метатекстуальності ("БИТИ Є") й неусвідом-

лену інтертекстуальності на рівні мотивів, образів, стилів та жанрів. Таке повторення мотивів боротьби за місце під сонцем, своєрідне відтворення образів Жюльєна Сореля, Клайда Гріффітса в новітніх умовах, використання нату-ралістичних засобів в описі українських "демократичних" реалій, запозичення елементів детективу, трилера, фентезі у структурі тексту обумовлює "масовий" характер трилогії, применшує художню цінність твору в цілому.

Проте "оригінальність" спектру національних страждань українців, достатньо розлоге багатство мови та філософічність і афористичність багатьох висловлювань надає часом твору Люко Дашвар непересічного звучання. У трилогії не відчувається постмодерна гра/іронія, пафос твору визначається скоріше відчуттям трагічного гуманізму.

Для читача, який є сучасником усіх цих подій, текст звучить надзвичайно актуально і болісно, банальні сюжети трансформуються у його сприйманні до рівня національної трагедії. І це також є чинником, що визначає популярність творів Люко Дашвар. Очевидно, що на уроках позакласного читання в школі варто знайомити українського сучасного учня з такими текстами.

Література

1. Біличенко О. Література для еліти і масова аудиторія в сучасному соціально-комунікаційному просторі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkp/2012_12/st_13_N12.pdf
2. Волошина Н.І. Наукові та прикладні функції методики літератури // Наукові основи методики літератури. Навч.-методичний посібник / за ред. доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н.І.Волошиної [Текст]. — К.: Ленвіт, 2002. — С.29—36.
3. Гурдурова Т. Кітч і література. Травестії[Текст]. — К.: Факт, 2008. — 284 с.
4. 25 найуспішніших українських письменників. Версія "Фокуса"[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/events/raityng/2012/01/29/152600.html>
5. Корнієнко Н.М. Масова й елітарна культура в "інтер'єрі" постмодернізму [Гл. 19]. // Українська художня культура: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Ляшенка[Текст]. — К.: Либідь, 1996. — С. 353—365.
6. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В.І. Теремка[Текст]. — К.: ВЦ "Академія", 2007. — 752 с.
7. Люко Дашвар. БИТИ Є. Макара. Книга 1. / Люко Дашвар[Текст]. — Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2011. — 288 с.
8. Люко Дашвар. БИТИ Є. Макс. Книга 2. / Люко Дашвар[Текст]. — Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2012. — 288 с.
9. Люко Дашвар. БИТИ Є. Гоцик. Книга 3. / Люко Дашвар[Текст]. — Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2012. — 272 с.
10. Люко Дашвар. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Люко_Дашвар
11. Люко ДАШВАР: Коли пишу українською, я ніби відкриваю для себе Україну [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ukrayinci-chitayte/lyuko-dashvar-koli-pishu-ukrayinskoju-ya-nibi-vidkrivayu-dlya-sebe>
12. Наливайко Д.С. Искусство: направление, течения, стили[Текст]. — К.: Мистецтво, 1985. — 264 с.
13. Наливайко Д.С. Очима Заходу: рецепція України в Західній Європі XI—XVIII ст. [Текст]. — К.: Основи, 1998. — 578 с.
14. Рихло П.В. Масова література // Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А.Волкова, О.Бойченка, І.Зварича, Б.Іванюка, П.Рихла[Текст]. — Чернівці: Золоті литаври, 2001. — С.315—317.
15. Харчук Р.Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посіб. [Текст]. — К.: ВЦ "Академія", 2008. — 248 с.

В статье анализируются художественно-смысловые характеристики трилогии Люко Дашвар "БИТИ Е". Текст анализируется сквозь призму понятия "массовая литература". Рассматривается целесообразность изучения такого текста в школе.

Ключевые слова: массовая литература, интертекстуальность, трилогия, образы-типы современников, языковое богатство.